

Prikaz

Rukopis primljen 18. 12. 2012.

Prihvaćen za tisak 21. 1. 2013.

Sanja Roić

sroic@ffzg.hr

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatska

Razgovor o lošem i dobrom: konstrukcija jezične i kulturološke slike u *maldobriama*

Vesna Deželjin: *Elementi alloglotti nella prosa dialogata degli scrittori triestini Carpinteri e Faraguna come riflesso di contatti culturali e linguistici*. Pečuh:

MTA Pécsi Területi Romanisztikai Munkacsoport Pécsi

Tudományegyetem, Francia Tanszék, 2012.

Studija zagrebačke talijanistice Vesne Deželjin *Elementi alloglotti nella prosa dialogata degli scrittori triestini Carpinteri e Faraguna come riflesso di contatti culturali e linguistici* (*Aloglotski elementi u dijaloškoj prozi tršćanskih pisaca Carpinterija i Faragune kao odraz kulturnih i jezičnih doticaja*) opsežan je rad napisan na talijanskom jeziku, objavljen kao četvrti svezak edicije međunarodnog i interdisciplinarnog časopisa "Újlatin filológia" koji izlazi na četirima jezicima (mađarskom, francuskom, talijanskom i španjolskom) u mađarskom Pečuhu. Oba izbora, talijanski jezik na kojem je rad napisan te izdavač, Sveučilište u Pečuhu, nisu slučajni: talijanski je referentni idiom za zanimljiv korpus tekstova što ga je autorica odabrala za svoje istraživanje, a mjesto izdanja je treća točka zemljopisnog trokuta na koji se kulturološki ovaj rad referira. Riječ je o "staroj Austriji" ili Austrougarskoj Monarhiji u kojoj su na zajedničkom prostoru koegzistirali Zagreb, Trst i mađarski gradovi, među kojima Pečuh i za hrvatsku kulturu izravno (preko Krleže) ima svoje mjesto, svijet koji je i danas živ u kulturološkom i književnom kontekstu pod odrednicom Srednja Europa.

Autorica studije proučila je jezični aspekt opusa, odnosno književna djela koja žanrovski pripadaju dijalogu, dvojice tršćanskih autora koji su ih zajedno potpisivali: to su Lino Carpinteri (Trst, 1924–2013) i Mariano Faraguna (Trst, 1924–2001).

Svojim porijeklom Carpinteri i Faraguna potvrđuju multikulturnu pripadnost na sjevernojadranskom prostoru, što ih je obogatilo smislom za suptilnu ironiju, humor i kritiku. Kulturološki su vezani za grad Trst u kojem su završili klasičnu gimnaziju. Njihovi su tekstovi doživjeli prethodnu provjeru široke, pozitivne recepcije u lokalnim novinama, gdje su objavljivani kao tjedna kolumna od 60-ih godina prošlog stoljeća sve do proljeća 2001. Velik uspjeh kod publike imale su i njihove knjige u kojima su okupljeni dijalozi, a upravo je njih kao korpus od šest djela, koji ukupno broji oko 1 500 stranica i koji je označen skupnim imenom *maldobrie*, s naglaskom na posljednjem slogu. Autori su namjerno skovali dvojezičnu složenicu od dva supstantivirana priloga: *male*, tal. loše, zlo i hrvatskog *dobro*, s talijanskim sufixom *-ie* koji označuje množinu, namjerno napisanih početnim malim slovom, a što u ovom slučaju ukazuje na njihov specifični interkulturalni modus i istodobno na dijalog dvaju svjetova, slavenskog i talijanskog. *Maldobrie*, književni opus Carpinterija i Faragune, obuhvaća šest naslova tiskanih između 1966. i 1983, a riječ je o djelima koja su i danas živo prisutna u tršćanskom kulturnom i civilizacijskom ambijentu (*Le maldobrie*, *Prima della Prima guerra*, *L'Austria era un paese ordinato*, *Noi delle vecchie province*, *Povero nostro Franz* i *Viva l'A.*). Njihova je geografija precizno locirana na jadranskom prostoru i u njegovu neposrednom zaleđu, prostoru koji je najprije bio pod mletačkom vlašću, zatim pod austrijskom i talijanskom, sve do razdoblja kad su uspostavljene nove granice nakon Drugoga svjetskog rata (kronološki, opus obuhvaća vrijeme od konca 19. stoljeća do druge polovice 20. stoljeća). Polazeći od teze da je riječ o multikulturnom području koje se može promatrati u dijakronijskoj i sinkronijskoj perspektivi te da je na njemu oduvijek dolazilo do ekonomskih, političkih, društvenih, kulturnih pa tako i jezičnih kontakata, čemu su već bila posvećena i brojna istraživanja europskih i hrvatskih lingvista (Schuchardt, Bartoli, Devoto, Skok, Tagliavini, Deanović, Muljačić i dr.), Vesna Deželjin istražila je aloglotske odnosno strane elemente koji su živi i funkcionalni u odabranom korpusu. Izdvojila ih je i klasificirala kao "germanizme", "kroatizme", "latinizme", "slovenizme" i ostale aloglotske elemente (anglicizme, francuzisme, hungarizme, istrorumunjske elemente, islamizme, hispanizme, grecizme, niponizme i hebraizme). Osim toga, evidentirala je i frazeme s aloglotskim elementima, onomastiku koja sadrži strane elemente, toponomastiku i hidronimiju, kao i pregled poslovice koje je klasificirala prema pripadajućim semantičkim poljima.

Evidentiranje i klasificiranje stranih elemenata u opusu *maldobria* omogućilo je autorici da na njima provede pragmatička i semantička istraživanja, ne gubeći iz vida činjenicu da skup navedenih elemenata povezuje i stapa dijaloške tekstove u komunikacijsku i kulturnu cjelinu. Pritom nije zanemarila ni komparativni okvir specifičnih povijesnih, kulturnih i civilizacijskih prilika unutar kojeg su funkcionirali Faragunini i Carpinterijevi likovi i njihova uspješna komunikacija s recipijentima, odnosno čitateljima i slušateljima koji su prihvaćali, prepoznavali i omogućavali kontinuitet naslijeđenih tekstualnih specifičnosti, ali i prihvaćali unošenje novih, aktualnih situacija u dijaloge. Bortolo i Nina su stalni likovi, a zanimljiv je u tom kontekstu i njihov međusobni odnos te nostalgija s kojom gledaju na prošlost i ironija s kojom prate sadašnjost, a uz njih egzistiraju i brojni sporedni likovi, međusobno različiti, pripadni različitim kulturama i jezicima toga prostora. Analiza Vesne Deželjin pokazuje da je taj "maleni starinski svijet" okrenut prošlosti istodobno, u svojoj jezičnoj i kulturološkoj praksi, bio specifičan prototip i primjer za europski jezični i kulturološki *melting pot*, odnosno svjedočanstvo o premještanju centra toga svijeta iz prostora Mediterana kao mjesta susreta kultura, na drugi, sjeverniji prostor, koji je funkcionirao kao mjesto političke i administrativne moći. U njezinoj su studiji evidentirani modusi komunikacije glavnih i sporednih likova u *maldobriama*, no podrazumijevaju se tu i njihovi recipijenti, publika slušatelja i čitatelja. Ta se komunikacija temeljila na zajedničkom regionalnom varijetetu urbanog idioma šireg područja grada Trsta, u kojem se mogu naći brojni strani jezični elementi.

Talijanska književna kritika sociološko-antropološke orijentacije koju je utemeljio Giuseppe Petronio, emeritirani profesor Tršćanskog sveučilišta, proučavala je te tekstove s kulturološkog aspekta, ali se nije bavila njihovom lingvističkom analizom. Takva je analiza prvi put provedena na korpusu *maldobria* u ovoj studiji, i u tome je njezina novost, pri čemu je autorica imala u vidu kako civilizacijske tako i kulturološke elemente u jeziku kao sredstvu komunikacije u realnim situacijama. U svom je radu pošla od teorijskih i metodoloških postavki tipološke lingvistike, sociolingvistike, lingvistike teksta, pragmalingvistike i estetike recepcije, i uspješno locirala upravo ona mjesta u korpusu *maldobria* na kojima se očituju utjecaji drugih jezika na specifični lokalni idiom, a zatim ponudila odgovore na pitanja o uzrocima tih utjecaja, zaključivši da je u istraženom korpusu aloglotski i alokulturni utjecaj najprisutniji u leksiku. Stoga je ova studija dokazala ne samo, kako to naslov kazuje, odraz kulturnih i jezičnih dodira, odnosno interferenci u

dijaloškoj prozi Carpinterija i Faragune, nego i postojanje prožimanja koja su ostavila traga sve do današnjih dana. Uspješno su detektirane, opisane i obrazložene motivacije u slojevitom jeziku korpusa *maldobria*, u kojima se reflektira multikulturni i višejezični ambijent, a pokazano je i kako je bilo moguće da u lokalno snažno obojen tekst uđe i u njemu uspješno funkcionira tako velik broj stranih leksema i frazema. Vrijednost ove studije je u slojevitosti odgovora što ih je autorica na jezičnom planu, koji je neodvojiv od kulturološkog, dala na postavljeni problem, ponudivši pritom i nacrt za studiju mentaliteta toga prostora.

Naposlijetku, nije nevažno što su Carpinteri i Faraguna bili autori i uspjelog prijevoda i svojevrzne adaptacije Držićeva *Dunda Maroja* koji je u njihovu jezičnom "ruhu" i pod naslovom *I nobili ragusei (Dubrovački plemići)* osvajao publiku na talijanskim pozornicama od 1969, kada je prikazana prvi put, sve do najnovijeg uprizorenja 2008. na glasovitom Mittelfestu. Evidentno je da su ironijska i parodijska komponenta u *maldobriama* (transponirana i u "talijanskog" *Dunda*) znatno potpomogle homologaciju stranog i domaćeg, prošlog i aktualnog, ruralnog i urbanog, lokalnog i globalnog i, kao što to i neposredna prošlost pokazuje, na najbolji način otvorile prostor za kritičko promišljanje svega onoga što je inače gotovo "neupitno" ili čak "nedodirljivo".

Studija Vesne Deželjin, napisana na talijanskom jeziku i objavljena u Mađarskoj, potvrđuje da vrijedni doprinosi naših stručnjaka nalaze svoje mjesto u okviru struke u europskom jezikoslovnom i kulturološkom kontekstu.
